

OILADAGI SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI: SOG'LOM MUNOSABATLAR – SOG'LOM OILA ASOSIDIR

Safarova Dilnoza Kuchkarovna

Toshkent Shahar PYMO'MM katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola oiladagi shaxslararo munosabatlarning psixologik aspektlari: sog'lom munosabatlar – sog'lom oila asosidir mavzusida bo'lin, unda oilada bi-biriga munosabatlar qancha sog'lom bo'lsa, shuncha oila tinch va sog'lom bo'ladi. Maqolada shu haqida fikrlar yuritilgan va kerakli maslahatlar berilgan.

Kalit so'zlar: Oilaviy munosabatlar, sog'lom oila, shaxs, psixologiya, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, er-xotin, farzand, tarbiya.

Аннотация: Статья разбита на тему психологических аспектов межличностных отношений в семье: здоровые отношения - основа здоровой семьи. В статье обсуждается это и даются необходимые советы.

Ключевые слова: семейные отношения, здоровая семья, личность, психология, подготовка молодежи к семейной жизни, супружеская пара, ребенок, воспитание.

Annotation: The article is divided into the topic of psychological aspects of interpersonal relations in the family: healthy relations are the basis of a healthy family. The article discusses this and provides necessary advice.

Key words: Family relations, healthy family, personality, psychology, preparation of young people for family life, couple, child, education.

Shaxslararo munosabatlar ijtimoiy-psixologik va psixologik muhitni optimal ta'minlashga xizmat qiluvchi asosiy mehanizm hisoblanadi. Bugungi kunda oilalarda kutilayotgan psixologik inqirozlar shaxs kamoloti, shaxslararo munosabatlar ulardagi ijtimoiy muhit, qadriyatlar buzilishi bilan bog'liqdir. Oiladagi shaxslararo munosabatlarda er-xotin, ota-ona bilan farzandlar, kelin bilan qaynona-qaynota, kelin bilan qaynaka, qaynuka, qaynopa, qaynsingil va boshqa yaqin qarindoshlar o'rtasidagi munosabat jarayonlarini kuzatish mumkin. Oila mustahkamligi nizoli vaziyatlardan xoli bo'lishi, uning a'zolari o'rtasidagi o'zaro hurmat va e'zozning shakllanishi qanday omillarga bog'liq?

Shaxslararo munosabatlar "sub'ekt-sub'ekt" bilan bir qatorda "sub'ekt-guruh", "Men-biz" tizimda namoyon bo'lishi ma'lum. Bola tajribasining asoslaridan biri undagi ota-ona oilasi ta'sirida shakllanadigan ijtimoiy fe'l-atvordir. Ya'ni, o'zaro ishonch, o'zini-o'zi baholash, men-konsepsiyasi ota-onasi, aka-ukalari, opa-singillari ta'sirida bola ongida shakllanadigan hislatlardir. Bola ota-onasining o'zaro muloqotlariga qarab, umri mobaynida kuzatib, bilib-bilmay ularga taqlid qilib, tinchlik-xotirjamlikda, o'zaro hamjihatlikda yashashga o'rgansa, aka-uka, opa-singillariga qarab, jamiyatdagi murakkab o'zaro muomala holatlarida o'zini qanday tutishga o'rganadi, hayotning ma'nosini tushunib boradi,

dunyoqarashi, dunyoviy hamda diniy e'tiqodlarining shakllanishi ham ayni shu munosabatlar ta'sirida ro'y beradi.

Er-xotin munosabatlari avvalo adaptatsiya, ya'ni bir-biriga asta-sekin ko'nikib, moslashib borish jarayonidan boshlanadi, zero, ularning har biri yangi muhitga, yangi ro'zg'orga o'z oilasida orttirgan shaxsiy tajribasi, oila to'g'risidagi ijtimoiy tasavvurlari bilan kirib keladi. Natijada ota-onasi oilasida olgan tajribaning bir qismidan voz kechgani holda, yangi munosabatlar uchun yangi fazilatlarini o'zida tarbiyalay boshlaydi. Oila qurmoq bu o'zini boshqa birovga ishonib topshirmoqdir. Erkaklarga ishonmaslik, "Erkak zotining hammasi bir ..." degan gaplarni shior qilib olgan ayolning hech qachon bu borada omadi kelmaydi, chunki u magnitdek bo'lmag'ur erkaklarni tortadi, natijada ishonch e'tiqod darajasiga chiqadi va undan baxtsiz ayol taqdiri bitiladi. Ilmiy manbalar tarixan insoniyat ota-ona va farzandlar munosabatlari o'ziga xos bosqichlar va rivojlanish qonuniyatlarini boshidan kechirganligidan guvohlik beradi. Bashari tarixi shundan dalolat beradiki, zamonlar osha ota - onaning bolaga nisbatan xususiy mulkday qarab, uning ustidan hukmronlik qilishi borgan sari farzand ehtiyojlari bilan hisoblashish, uning barcha istaklarini bajo keltirib, unga cheksiz g'amxo'rlik ko'rsatishgacha bo'lgan munosabatlarga aylangan.

Ota - ona - bola munosabatlarini agar tarixiy davrlarga bo'ladigan bo'lsak, ota-onaning bolaga yondoshuv usullari bo'yicha qator bosqichlarni boshdan kechirganligini ko'rish mumkin. Olimlarning tavsiflashicha, antik davrlarda erkak va ayol aloqalari oqibatida farzand tug'lsa, unga deyarli befarq qarash, ya'ni, infantitsid munosabat kuzatilgan, bunday munosabat mohiyatan shafqatsizlikka asoslangan bo'lib, bolani dunyoga keltirganlar uchun uning nasl-nasabi, taqdiri unchalik ahamiyatli bo'lmagan. Yangi asrga kelib, bu munosabatlar tubdan o'zgargan, odam zotida egoizm, o'ziga tegishli narsaga nisbatan egalik hissining takomillashib borishi o'zidan bo'lgan zurriyodga nisbatan munosabatlarda ham o'z aksini topgan.

Psixolog olimlar M.Fayziyeva va A. Jabborovlarning tadqiqotlari natijasiga ko'ra, oiladagi shaxslararo munosabatlar barqarorligini ta'minlashicha

- * er-xotin o'rtasida o'zaro hurmat va ishonchning bo'lishi (96%),
- * a'zolarining bir-birini yaxshi tushinishlari (95%), farzandlar (95%),
- * muomala odobi (93%),
- * uning moddiy ta'minlanganligi (92%),
- * a'zolarining onglilik va ma'naviy-axloqiy mavqei (92%),
- * unda rollar taqsimotining o'rinliligi (80%),
- * jinsiy moslik (74%),
- * uy-joy bilan ta'minlanganlik (72%) muhim omillar hisoblanadi.

Osiyo xalqlari, xususan, o'zbeklarda ham oila kattaligi va serfarzandligi bois, bolalarning kichik yoshdagi rivojlanish xususiyatlariga tabiiy holatday qarab, juda katta qayg'urish bilan uning ma'naviy, ruhiy rivojlanishiga e'tibor qaratilmaydi. Lekin qiz bola balog'atga yetib, ko'rkamlashib borgan sari, o'g'il bolaning qo'lidan ish kelib, qatorga qo'shilgani sari, ota-onada ulardan g'ururlanish, taqdiriga kuyunish, g'amxo'rlik ko'rsatish ham ortib boradi. Bunday g'amxo'rlik shu qadarki, uylangan o'g'ilning qadam bosishlarini

ham hamon ota-ona nazorat qilaveradi, bu ba'zan, qaynona-kelin munosabatlarida, yoki ota-o'g'il munosabatlarida tarangliklarni, nizolarni keltirib chiqaradi.

Oilada qaror topgan sog'lom ma'naviy-ruhiy muhit farzandlarning yetuk, barkamol bo'lib voyaga yetishlari uchun beqiyos ahamiyatga egadir. 1. Ijtimoiy - davlatning oila-nikoh sohasida siyosatini, oilaviy qadriyatlarning mazmun-mohiyatini, ota-ona va er-xotin munosabatlarining ijtimoiy rollarini bajarishga oid bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish. 2. Ma'naviy-ahloqiy - shaxsning ma'naviy-ahloqiy fazilatlarini shakllantirish, boshqa jins vakiliga hurmat-e'tibor, do'stlik, ota-onaga ehtirom, kattalarga hurmat, kichiklarga muruvvat, ijobiy ota-onalik ko'nikmalari, mas'uliyat, sadoqat, sabr-qanoat, mehr, hurmat tushunchalarini shakllantirish. 3. Huquqiy - oila va nikoh sohasidagi milliy qonunchilik, oila huquqi asoslari, milliy qadriyatlarimizdagi oila, nikoh, farzand tarbiyasi masalalariga oid bilimlarni rivojlantirish, er-xotinning burchi va mas'uliyati, ota-onaning farzand oldidagi burchi va mas'uliyatini anglatish. 4. Psixologik - oilada shaxslararo munosabatlar, nikoh va oilaviy hayotning psixologik asoslari, tolerantlik, muloqot ko'nikmalarini tarkib toptirish. 5. Fiziologik - ayol va erkak organizmining fiziologik hususiyatlari, jinsiy hayot asoslari, shaxsiy gigiena madaniyatiga doir bilimlarni shakllantirish. 6. Tarbiyaviy - oilaning tarbiyaviy salohiyati, farzand tarbiyasi asoslari, ota-onalarning farzandlarni tarbiya qilish ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogik madaniyatni oshirish. 7. Iqtisodiy - xo'jalik, oila byudjeti haqida tushunchalar, turmush madaniyati, oila xo'jaligini yuritish, oilaning iqtisodiy asoslari, qanoat, sarfharajat masalalariga doir bilim va kompetensiyalarni rivojlantirish.

Yuqorida qayd etilgan davrlarda tabiiy, ota-ona farzandlarini tug'ish, tarbiya qilish va jamiyatga tayyorlashda o'ziga xos metodlarni qo'llagan. Boshida o'zidan ajratishni, hayotga tayyorlashni ham bilmagan ota-ona borabola bolani jamiyatda ijtimoiylashuviga ahamiyat ortib borgan. O'z o'rnida, ota-onadagi egoizm shu darajaga etib borganki, hozirgi davrda ko'pgina ota-onalar farzandlarining faqat o'zini o'ylashi, ota-onani tushunmasligidan noliydigan ham bo'lib qolgan. Lekin aslida tarixiy rivojlanish tendensiyalariga e'tibor berilsa, bunga faqat ota-onalarning o'zlari aybdordirlar.

Oilaviy munosabatlar - ota-onalar yoki bolaning kamoloti uchun mas'ul bo'lgan shaxslar (buva-buvilar) hamda farzandlar o'rtasida turli yo'nalishlarda tashkil etiluvchi munosabatlardir. Oilaviy munosabatlar farzandlarning aqliy, ruhiy kamolotini ta'minlab, ota-onalarda o'ziga xos faollikni ham yuzaga keltiradi. Xususan, farzandlarning bevosita ta'siri tufayli ularning qiziqish hamda faoliyatlari doirasi kengayadi, o'zaro aloqalari mazmunan boyib boradi, real hayot mohiyatini chuqurroq anglash, ya'ni, farzandlar kamoloti, kelajagi timsolida o'z umri davomiyligini kurish holati ro'y beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "Mahalla va oila" ilmiy-tadqiqot instituti oila psixologiyasi yo'nalishi bo'yicha o'quv-uslubiy majmua, tosh.2021

2. Ибодуллаев, Зарифбой. Асаб ва руҳият. Илмий-оммабоп рисола – Тошкент: «Zamin nashr», 2018.
3. О'зМЕ. Birinchi jild. Toshkent, 2000 yil.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi-O'zbekiston Respublikasi.
5. www.psychology-online.net/docs/practicum1.html